

Onlayn Ensiklopediyalar

Plan:

Giriş

Nəzəri hissə

Nəticə

Ədəbiyyat

İnformasiyanın növündən asılı olmayaraq axtarıldığı vəsaitin dəqiq və etibarlı olması ən vacib şərtidir. Bu səbəbdən də informasiya axtarışı zamanı müraciət olunan ən böyük mənbə ensiklopediyalardır. Ensiklopediyalar isə sorğu kitabı olub insan biliyinin bütün sahələrini ardıcıl şəkildə və ətraflı əhatə edirlər.

Elm və texnologiyada müşahidə olunan sürətli inkişaf real cəmiyyətin virtual cəmiyyətlə əvəz olunmasına gətirib çıxarır. Bu əvəzlənmə nəinki digər sahələrə həmçinin informasiya axtarışına da təsir edir. İnformasiyanın internet üzərindən axtarışı üçün onlayn ensiklopediyalardan istifadə olunur.

İnternet üzərindən pulsuz bir ensiklopediya yaratmaq fikri Inerpedia tərəfindən 1994-cü ildə təklif etmişdir, təklifdə hər kəsin material qatqı edəbiləcəyi qeyd olunmuşdu. Onlayn ensiklopediyalara nümunə olaraq aşağıdakıları qeyd etmək olar:

Wikipediya(Wikipedia) – ümumi İnternet vasitəsilə azad yayımlanan ensiklopediyadır və dünyanın bir çox dillərində viki texnologiyasının tətbiq edilməsi nəticəsində könüllü istifadəçilər tərəfindən yaradılır. Wiki havay dilində “nə qədər mümkünsə daha tez” mənasını verir. Məhz yerli sakinlər Qonolulu aeroportundan şəhərə gedən avtobusları belə adlandırırlar. Viki texnologiyası əsasında qurulan virtual ensiklopediya bir axtarış sistemi kimi istifadəçilərin sorğuları əsasında tez bir zamanda informasiya xidməti göstərmək məqsədini

daşıyır. Sistemdə verilən informasiyalar konkret olmaqla, yalnız hər hansı obyekt haqqında qısa informasiya verilir.

Vikipediya virtual ensiklopediyası 15 yanvar 2001-ci ildə fəaliyyətə başlamışdır. Onun yaradıcıları Oqayo universitetinin fəlsəfə doktoru Larri Sanqer (Larry Sanger) və amerikalı sahibkar Cimmi Uelsdir (Jimmy Wales). Onlar əvvəlcə —Nupedia İnternet ensiklopediyasını yaratdılar. Bu virtual ensiklopediya öz sahəsinin mütəxəssisləri olan könüllü müəlliflər tərəfindən yazılırdı. Lakin iş uzanırdı, məqalələrin sayı isə yüzdən də az idi və Senqerlə Uels ikinci layihəni – Vikipediyanı buraxmaq qərarına gəldilər. Onlar fəlsəfəsi tamamilə fərqli olan, biliklərini paylaşan insanlar sayəsində meydana gələcək, dünyanın ən dolğun on-line ensiklopediyasını yaratmaq istəyirdilər. Bu təşəbbüs özünü doğrultmuş və Vikipediyanı dünyanın ən populyar 10 saytı sırasına daxil etmişdir.

Viki proqramının köməyi ilə yaradılan ensiklopediya sayta daxil olan hər bir kəsə istənilən informasiyanı dəyişmək imkanı verməklə, bu dəyişikliyi digər İnternet istifadəçilərində görünməsini təmin edir.

Vikipediya(Wikimedia Foundation) — qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən yaradılan İnternet ensiklopediyasıdır.

Vikipediyanın yaradıcılarından biri olan Cimmi Uels deyir: “Mən Vikipediya da çoxlu sayda —ağ ləkələrin olduğu vaxtı xatırlayıram və o zamanlar istifadəçilər bir çox vacib mövzular haqqında hər-hansı informasiyanı tapa bilmirdilər. İndi isə bizdə 2,4 mln.-dan artıq (ingilis dili bölməsində) müxtəlif mövzulara aid materiallar vardır, lakin görüləsi işlər hələ çoxdur: çoxlu sayda məqalələri redaktə etmək lazımdır və məhdud informasiyaya malik mövzuları yaddan çıxarmaq olmaz”. Vikipediyanın əhəmiyyətində danışarkən ilk növbədə nəzərə alınmalıdır ki:

1. Vikipediya müxtəlif dillərə malik olduğundan, məqalələrə hipermətnlər daxil edildiyindən, hər kəs virtual ensiklopediyanın təşkilində iştirak edə bilər. Hər bir məqalə digər dillərdə analoqa malik olduğundan beynəlxalq istinadlardan istifadə etməklə onlara əsaslanmaq mümkündür.

2. Vikipediyada məqalələr azad istifadəyə və düzəlişə malikdirlər. Məqalələr GNU FDL (<http://www.gnu.org/licenses/fdl.html>) lisenziyası altında nəşr olunduqlarından, bu məqalələrdən götürülmüş hər-hansı mətn də həmin lisenziyaya malik olmalıdır.

3. Vikipediyada müəyyən edilmiş «neytral mövqe» qaydası hadisələrin və fikirlərin plüralizmə uyğun və qərəzsiz işıqlandırılmasına nail olmaq imkanı verir.

4. Vikipediyaya daxil edilmiş informasiya tədricən dəyişilmək tendensiyasına malikdir.

5. Xüsusiləşdirilmiş informasiyanı Vikipediyada çəkinmədən saxlamaq olar.

6. Mübahisəli məqalələr və konflikt yaradacaq informasiyalar Vikipediyada çox azdır və müraciət olunduqda onların fəaliyyətini dayandırmaq mümkündür. Vikipediyada neytral məqalələr daha davamlıdırlar.

Vikipediyada periodik olaraq bu və ya digər məqalənin götürülməsi haqqında tələblər təqdim olunurlar. Vikipediyanın redaktorları dərc olunan informasiyaları izləyirlər və bəzi hallarda mübahisəyə səbəb olan məqalələrdə müvəqqəti olaraq azad redaktəyə qadağa qoyur, bəzən isə məqaləni tamamilə bağlayırlar. Məsələn, Vikipediyanın rus bölməsində “Нагорный Карабах” məqaləsində olduğu kimi. Baş administrator (stüard) Maksim Semyonnikin dediyi kimi, istifadəçilərin uzun müddətli müzakirələrdə ortaq məxrəcə gələ bilmədiklərini nəzərə alaraq məqalənin dəyişdirilməsinə qadağa qoyulmuşdur. “Нагорный Карабах”, “Азербайджанцы” və bir çox məqalələri nəzərdən keçirdikdə, məlum olur ki, təsdiq olunmamış informasiyalara Vikipediyada rast gəlinməsi təəssüf ki, mümkündür, belə ki, məqalə yaratmağa və özgələrin məqalələrini redaktə etməyə kütləvi onlayn ensiklopediyasında hər kəsə icazə verilir.

Encarta – Microsoft şirkətinin yayımladığı rəqəmsal-multimedia ensiklopediyasıdır. 1993- cü ildə yaradılmış və 2009-cu ilə kimi istifadə olunmuşdur.